

Suodskų istorija

TRUMPAS SENELIO JUSTINO JUODKOS GYVENIMO APRAŠYMAS

Justinas Juodka gimė 1877 metų vasario 9 dieną Justino Juodkos ir Uršulės Juodkienės (iki santuokos Klimašauskaitės) šeimoje. Zarasų apskrityje, Salako valsčiuje, Bajorų kaime, krikštytas 1877 metų vasario 10 dieną Salako bažnyčioje, Telšių (žemaičių) Romos katalikų bažnyčios krikšto aktų įrašų knygos duomenimis. Justino mama kilusi iš Degutėlių kaimo, netoli Dūkšto. Justinas buvo vyriausias Justino ir Uršulės Juodkų šeimos sūnus. Justinas turėjo brolius Silvestrą ir Joną, seseris Grasildą ir Zofiją. Brolis Jonas jaunystėje keletą metų gyveno Piteryje, dirbo Celegino plytų fabrike “Kalamašninku”, vežiodamas molį ir plytas “tačka”. Po Pirmojo pasaulinio karo grįžęs į Lietuvą, vedė ir gyveno Rainių kaime. Vėliau po Antrojo pasaulinio karo likęs našliu, gyveno pas seserį Zofiją Asiūklės kaime. Ten pat ir mirė 1952 metais. Palaidotas Rainių kaimo kapinaitėse. Jo dukra Emilija gyveno Garnių kaime, netoli Daugailių. Sūnus Petras frontui artėjant pasitraukė į Vakarus, 1949 metais pasiekė Australiją ir gyveno Adelaidės mieste, ten jis ir palaidotas. Seserys Zofija ir Grasilda iki Pirmojo pasaulinio karo pabaigos gyveno Rusijoje, Veliki Lukų mieste. Dirbo caro laikų įvairiose ligoninėse slaugytojomis. Pasiligojusi Grasilda mirė ir palaidota Veliki Lukų mieste. Po karo sesuo Zofija grįžo į Lietuvą, su Jonu Dieniniu sukūrė šeimą ir gyveno Asiūklių kaime. Pasiturinčiai ūkininkavo. Vaikų neturėjo. Zofija ir Jonas Dieniniai amžinojo poilsio ilsisi Salako kapinėse.

Nuotrauka atsiųsta 1910m. Justinui Juodkai nuo pusbrolio Ksavero Juodkos iš Veliki Lukų miesto. Ksaveras Juodka kilęs iš Naubėnų kaimo. Nuotraukoje Ksaveras Juodka su žmona ir sūnumis. Vienas iš sūnų, caro armijos karininkas. Šeima dinga po Pirmojo pasaulinio karo ir spalio revoliucijos Rusijoje. Manoma kad Juodkų šeimos šaknys iš gretimo Naubėnų kaimo. Justino gyvenimas klostėsi veikiant to meto nepaprastomis istorinėmis aplinkybėmis. Prasidėjus Rusijos karui su Japonija 27 metų jaunuolis 1904 metais mobilizuojamas į karą. Dalyvauja karo veiksmuose Mandžiūrijoje. Pasibaigus karui 1905 metais grįžta į tėviškę. Sulaukęs 31 metų 1908 metais Salako bažnyčioje susituokė su Ragauskų Adomo ir Pranciškos (iki santuokos Bulkaitės) dukra Uršule, gimusia 1884 metų lapkričio 15 dieną Bajorų kaime. Susilaukė dviejų sūnų, 1909 metais Justino ir Uršulės šeimoje gimsta sūnus Petras, 1911 metais sūnus Pranas. Gyveno Bajorų kaime kartu su brolio Silvestro šeima vienoje gryčioje (senoji Juodkų gryčia buvo tik keletas metrų nuo čia esančios kalvės). Silvestro šeimą sudarė žmona Uršulė, sūnūs Vincas ir Jonas. Vėliau gime Silvestro dukra Ona. Juodkai gyveno labai sunkiai iš smulkaus ūkio. Justinas, sužinojęs iš pažįstamų apie galimybę išvykti į Ameriką uždariauti, nusipirkęs “laivakortę” už skolintus pinigus, 1912 metais išvyksta į Ameriką. Tėviškėje lieka žmona Uršulė su dviem mažais sūnumis prie Justino brolio Silvestro šeimos. Kaip prisiminė senelė Uršulė ir jos amžininkai, gyvenimas su Justino broliu Silvestru ir jo šeima buvo sunkus. Juodkų marčios blynus kepdavo paeiliui kas savaitę. Kepant blynus Silvestro Uršulei, Justino Uršulės sūnums Petrui ir Pranui blynų pastoviais trūkdavo. Juodkų šeimoms gyvenant kartu, jų laikomos vištos ganėsi kieme bendrai ir kiaušinius dalinosi pusiau. Silvestras, pastebėjęs sunkiau bėgančią vištą, ją greitai pagaudavo, paveizėdavo kiaušinio ir tuojau slėpdavo po sava kraite. Žinoma tas atsiradęs kiaušinis jau nebuvo dalomas ir tapdavo Silvestro šeimos nuosavybe be dalybų. Kelias į Ameriką nebuvo trumpas. Kelionė tęsėsi šešias savaites. Vyksta traukiniu iki Ham-

*Justino Juodkos pusbrolis Ksaveras Juodka su žmona ir sūnumis.
Veliki Lukai. 1910 m*

burgo uosto Vokietijoje, plaukia laivu penkias savaites iki Niujorko ir pasiekia išsvajotąją Čikagą. Tuo metu Čikagoje gyveno nemaža lietuvių kolonija. Manoma, kad Justinas turėjo pažįstamų žemiečių Čikagoje, todėl ir apsigyveno įsidarbindamas garsiose tuo metu Čikagos skerdyklose. Kaip pasakoja jo amžininkai, Justinui Amerikoje sekėsi gerai. Sunkiai dirbdamas gaudavo gerą atlygį, greitai pradėjo taupyti. Trumpomis laisvalaikio valandomis ilsėjosi, šventėmis gražiai rengėsi, tą rodo išlikusios nuotraukos. Būdamas toli nuo namų ilgėjosi tėviškės ir šeimos. Apie tą pasakojo jo žmona Uršulė. Rašyti nemokėjo, tad laiškus į Lietuvą rašė jo draugai diktuojant Justinui. Laiškai Lietuvą pasiekė iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios, t. y. iki 1914 metų. Taupydamas dolerius saugumo sumetimais siunčia pinigų seserims į Veliki Lukus tikėdamas, kad Rusijos bankuose santaupos bus saugios. Vylėsi grįžęs į Lietuvą pirkti valaką žemės, Tarlokiškių malūną su ežeru, leisti vaikus į mokslus. Tačiau gyvenimas ir pasaulio įvykiai klostėsi kita vaga. Tas neaplenkė Rusijos, Vokietijos ir Amerikos. Vykstant Pasauliniam karui Čikagos skerdyklos dirba dieną ir naktį, o darbininkai, Justino žodžiais tariant, dolerius ėmė ne piniginėmis, bet vyžomis. 1915 metų Pasaulinis karas ir 1917 metų revoliucija Rusijoje ir Vokietijoje nutraukia Justino ryšius su gimtine ir šeima. Justinas, išsiilgęs šeimos ir tikėdamasis kaip nors gelbėti sukauptas santaupas Veliki Lukuose pirmuoju laivu 1918 metų pavasarį išvyksta į Europą. Kelionė per Vladivostoką traukiniu, per Sibirą trunka tris mėnesius. Kelionėje įvairių valdžių buvo sulaukytas, ne vieną kartą statomas po šautuvu, apiplėštas 1918 metų vasarą grįžta į gimtinę - Bajorus. Iš tolimų kelionių parsiveža vežtų dovanų likučius, kelias Rusijos bankuose Veliki Lukuose laikytų santaupų knygeles, "čėmodanų" "kerenskių" rublių, pingančių kiekvieną dieną Lietuvoje. Įvykus revoliucijai, doleriai Rusijos bankuose dingo.

Senelė Uršulė vyrą sutiko netikėtai. Buvo vasara, klojime su spragilais kūrė rūgus. Po šešerių metų pamačiusi į klojimą įeinantį Justiną, Uršulė iš džiaugsmo apalpo. Tėviškėje Justinas rado sveiką šeimą su paaugusiais sūnumis ir dar didesnę vargą kaime nei išvykdamas prieš šešerius metus. Kaime būta tik dviejų arklių.

Grįžimo džiaugsmas buvo neilgas, reikėjo pradėti gyventi iš naujo. Tuo pat nusiperka arklį, vežimą su geležinėmis ašimis. Tai buvo viskas, ką galėjo pirkti už "čėmodanų", "kerenskių" rublių. Bėgo laikas ir Justinas suprato, kad grįžimas į tėviškę-gimtinę-namus buvo gerokai paankstintas ir tai buvo didžiulė klaida su ekonominėmis pasekmėmis - šešerių metų darbas nuėjo perniek. Didelė dalis Amerikoje dirbusių lietuvių po karo ir revoliucijos į Lietuvą ėmė grįžti 1922-1923 metais. Tie grįžusieji pirkė Lietuvoje valakus žemės, miškus, ežerus, malūnus, leido vaikus į mokslus.

1920 metais Justino šeimoje gimė dukra Elena. Tai buvo trečiasis vaikas. Dukrą Eleną labai mylėjo ir prieš mirdamas dukrai paliko vertingiausią amerikonišką dovaną - auksinį vyrišką kišeninį pakabinamą vardinį laikrodį su užrašu Justinas Juodka. Justinas turėjo pusę kaimo giminių. Bajorus tuomet vadino "Ramonais".

1909 m laidos Carinės
Rusijos rubliai

Justinas Juodka. 37 metų amžiaus Čikaga 1915 m

Sekmadienių popietėmis Justinas dalinosi prisiminimais apie Ameriką ir gyvenimą už Atlanto, daug politikavo su to meto kaimo vyrais apie santvarkas ir valdžias. Kartais Justinas sakė anekdotus ar tiesiog žimagoriškus posakius. Kaip pavyzdžiui vartojo amerikiečių lietuvių posakį: „Kurvą išvežk į mišką tai prapuls, o mieste niekada“.

Darėsi vis labiau susirūpinęs ir buvo galima suvokti dėl ko, kur dingo šešių metų triūsas Amerikoje ir svajonės pagerinti savo ir savo šeimos gyvenimą. Vis dar kažko tikėjosi. 1927 metais viešint Salake Lietuvos Respublikos prezidentui Antanui Smetonai, randa momentą jo paklausti ir parodo jam santaupų Rusijoje taupomąsias knygeles. Iš prezidento išgirsta atsakymą - dar laikyk. Minėtos santaupų knygutės iki Antrojo pasaulinio karo dar voliojosi Juodkų gryčioje. Užėjus sovietų okupacijai buvo sunaikintos.

Amžininkų pasakojimu, Justinas buvo griežto budo, punctualus, tvarkingas, rūkė, saikingai vartojo alkoholį šventėmis ar važiuodamas į atlydus, gražiai rengėsi iš Amerikos parsivežtais drabužiais. Buvo neturtingas, tačiau nuolat bendravo su stambesniais ūkininkais, kaip Vaičiai iš Jampolės, Gasparavičiais iš Jurgėnų ir kt. Salake atlydų metu eidavo išgerti į “traktyrių” pusbonkiuko. Bėgo metai, augo dukra, subrendo sūnai Petras ir Pranas. Vaikai baigė Bajorų kaimo pradžios mokyklą. Sūnus Petras 1931 metais pašaukiamas į Lietuvos kariuomenę. Tarnauja Kaune, aviacijos pulke. 1933 metais į kariuomenę pašaukiamas sūnus Pranas. Tarnauja Ukmergėje, pėstininkų pulke. Turint mažą ūkelį, suaugusiai šeimai išsilaikyti buvo sunku. Sūnus Petras išeina tarnauti bernu pas Miškinius (poeto A. Miškinio tėviškėje) Juknėnų kaime, prie Daugailių. Sūnus Pranas išbando “zimagoro” dalį, kasant griovius, tarnauja pas ūkininką Vincą Gasparavičių Mazurkų kaime. 1933 metais po kariuomenės sūnų Petrą tėvas Justinas pasiūnia mokyti kalvytės amato pas Kazimierą Čižiką į netolimą Trudų kaimą, skolina pinigų atlygiui už kalvytės mokslą, kalvės statybą, kalvės įrangos supirkimui, tačiau Justinui ilgai džiaugtis gerėjančiu gyvenimu nebuvo lemta. Nuo didelės depresijos, praradus santaupas, Justinas pasiligoja ir po trumpos ligos, eidamas 61 metus, 1937 metais miršta. Palaidotas amžino poilsio Salako parapijos kapinėse. Prieš mirdamas žodžiu įpareigoja sūnų Petrą įforminti Justino šeimai priklausančią žemę, 9,14 ha skirstant Bajorų kaimą į viensėdijas. Juridškai žemės įforminimas sūnui Petriui iki galo nebuvo įteisintas, todėl žemės dokumentai liko Justino Juodkos vardu ir taip tęsėsi iki sovietų okupacijos. Justino žmona Uršulė gyveno su sūnais Petru, Pranu, dukra Elena iki karo Bajoruose, vėliau prie sūnaus Petro šeimos. Uršulė gerai sugyveno su marčia Emilija, padėjo auginti keturis vyresnius Petro vaikus. Mirė 1954 metais, palaidota amžinam poilsiui Salako kapinėse.

Gyvenimo aprašymą sudarė Justino Juodkos anūkas Rimantas Jurgis Juodka 2011 metais, Bajorai - Vilnius.

Pastaba: Gyvenimo aprašymas parengtas amžininkų prisiminimais ir pasakojimais:

Juodkienės Uršulės – Justino žmonos;

Juodkos Petro - Justino sūnaus,

Juodkos Prano - Justino sūnaus,

Juodkaitės Elenos - Justino dukros,

Juodkaitės Veronikos - kaimynės,

Grūslytės Adelės - tėvo pusseserės,

Grūslio Nikodemo – senelelės sesers vyro,

Grūslienės Veronikos - senelelės sesers.

Grūslio Algirdo – tėvo pusbrolio.

TRUMPAS PETRO JUODKOS GYVENIMO APRAŠYMAS

Petras Juodka, sūnus Justino, gimė 1909 metais lapkričio 9 dieną, Justino Juodkos ir Uršulės Juodkienės šeimoje, Zarasų apskrityje, Salako valsčiaus, Bajorų kaime. Krikštytas 1909 metais Salako senojoje bažnyčioje. Turėjo brolių Praną, gimusį 1911 metais ir seserį Eleną, gimusią 1920 metais. 1912 metais tėvui Justinui išvykus Amerikon, gyveno su motina ir broliu Pranu prie dėdės Silvetro Juodkos senojoje Juodkų gryčioje. 1915 metais Petro tetos Zofija ir Grasilda norėjo mažąjį Petrą paimti gyventi į Veliki Lukus, miestą Rusijoje, su tikslu leisti mokytis rusiškoje mokykloje. Motinai Uršulei nesutikus su šiuo pasiūlymu, Petras lieka prie šeimos. 1918 metais sulaukia tėvo Justino grįžimo iš Amerikos. Jau susikūrus nepriklausomai Lietuvai, mokosi Bajorų kaimo pradžios mokykloje. Baigia pradžios mokyklos keturis skyrius. Iki kariuomenės gyvena prie tėvų kaime atlikdamas įvairius ūkio darbus. 21 metų jaunuolis 1931 metais pašaukiamas į nepriklausomos Lietuvos kariuomenę. Tarnauja vienerius su puse metų Kauno aviacijos pulke. Tuo labai didžiavosi, daugelį kartų pasakojo apie tarnybą kariuomenėje, to meto gyvenimą laikinojoje Lietuvos sostinėje, Kaune. Grįžęs iš kariuomenės metus laiko 1932 metais tarnavo pas ūkininkus Miškinius Juknėnų kaime, tarp Vajašiškio ir Daugailių. Petras, kaip ir daugelis to meto jaunuolių, brendė ir augo tautiškoje aplinkoje. Išauklėtas katalikiškoje šeimoje, išsiugdė didelį patriotiškumo jausmą, kuris neišdilo ir nuožmiais okupacijų metais. Didelę įtaką tautinei savimonei turėjo Bajorų kaimo pradžios mokykla ir joje dirbę pažangūs, tautiškai nusiteikę mokytojai. Mokykla buvo, galima sakyti, visos apylinkės kultūrinis židinys. Mokykla jungė jaunuolius į lietuviškas organizacijas, orga-

Aviacijos pulkas. Kaunas 1931 metai. Petras guli ant žemės antras iš kairės

Kauno karo veterinarijos 10-oji kalvė. Kaunas, 1935 metai. Petras šalia arklio iš dešinės

nizavo įvairius amatų kursus, rengė viešus vakarėlius ir ekskursijas. Petras draugavo su mokytojais ir jų buvo gerbiamas. Juodkų gryčioje ne kartą lankėsi pusbrolis Petras Juodka iš Rainių kaimo. Petras buvo baigęs gimnaziją ir tuo laiku jau buvo gerokai prasilavinęs mūsų krašte. Mokėjo vokiečių kalbą, buvo tikras lietuvis - patriotas, ką vėliau ir įrodė, kai Lietuvai iškilo pavojus. Po karo gyveno Australijoje, Adelaidės mieste. Ten ir palaidotas.

Tėvo Justino paskatintas Petras, 1933-1934 metais mokosi kalvystės pas Kazimierą Čižiką, Trūdų kaime. Kalvystės mokslai Petrui sekėsi gerai. Čižiko žodžiais tariant, jaunuolis buvo vienas iš geresnių Čižiko mokinių. Apylinkėje buvo nemažai Čižiko paruoštų jaunuolių kalvystei. 1935 metais Petras baigė dviejų mėnesių arklių kaustymo kursus Kauno karo veterinarijos inspekcijos 10-ojoje kalvėje. 1935 metais padedant broliui Pranui pastato kalvę ir už skolintas lėšas nuperka pagrindinę kalvės įrangą: gręžimo mašiną, kalviškus spaustuvus, dupleles, priekalą ir kitus smulkius įrankius. Pradedą savarankišką kalvio darbą, paprastai sakant, dirbo "ant savęs". Darbai sekėsi gerai. Puikiai įvaldęs arklių kaustymą, kitus kalvystės darbus, kalvis Petras buvo reikalingas kaimo ir apylinkės ūkininkams. Senelės Uršulės pasakojimais, prie kalvės rikiuodavosi vežimai dar saulei nepatekėjus. Eilės būdavo didesnės pirmadienio rytais. Ūkininkai vežimuose laikė remontuojamus padargus, maišus medžio anglių ir geležies ruošinių, jeigu turėjo. Pirmadienį kavalierius Petras iš po sekmadienio vakaruškų grįžęs paryčiui dar miego-davo, klientai būdavo pakantūs laukti. Kiti net nukinkydavo arklius ir eidavo į talką arti, kad tik greičiau Petras atliktų jiems reikalingus darbus. Gerai sekėsi kaustyti medinius važius (išeigines roges). Medinę važių dalį gamino Silvestras Juodka iš Mazurkų kaimo, apkaustus darė Petras. Važių realizavimas vyko Salako turguose, litai byrėjo nesunkiai ir žymiai lengviau negu pajamos iš smulkaus ūkio.

1937 metais Bajorų kaimas išskirstomas į viensėdžius. Tais pačiais metais miršta Petro tėvas Justinas Juodka. Su broliu Pranu stato naujus namus ir kitus ūkinius pastatus.

Atėjo 1939 metai. Ramus gyvenimasėjo į pabaigą tiek Europoje, tuo labiau Lietuvoje. 1939 metų pavasarį Lenkija skelbia Lietuvai ultimatumą- Lietuva prie karo slenksčio su Lenkija. Skelbiama mobilizacija. Petras su broliu Pranu ir arkliu mobilizuojamas į kariuomenę. Motina Uršulė verkia išleisdama sūnus prie kelio šalia kelio esančio kryžiaus ir laimina juos kad sektųsi sėkmingai ginti Lietuvą. Salake Petras ir Pranas išlaikomi daugiau mėnesio. Apie mobilizacijoje praleistą laiką Petras daug pasakojo. Dalis Lietuvos karininkų, sovietinės propagandos paveikti, laukė politinių permainų, t. y. smetoninės valdžios žlugimo įsivaizduodami sovietinės valdžios žadamą "rojų".

1939 metais, vėlyvą rudenį, Lietuva atgauna Vilnių. Džiaugsmas buvo, tačiau neilgas. Sovietai reikalavo karinių bazių įvedimo į Lietuvą. Aktyviausi ir tautiškai nusiteikę jaunuoliai būrėsi į sukarintą šaulių organizaciją, kurios tikslas buvo ginti Lietuvos

Petras Juodka su Seserimi Elena

nepriklausomybę nuo iškilusių pavojų. Petras Juodka, būdamas Lietuvos kariuomenės atsargos eiliniu, stoja į šaulių-partizanų, sukilėlių Bajorų būrį (vadas ūkininkas Stepas Steikūnas). Būrys priklausė Salako šaulių būriui (vadas - partizanas Petras Šiaudinis). 1940 metais birželio 15 dieną sovietų kariuomenė okupuoja Lietuvą. Jau antrą okupacijos dieną pro Bajorus ir Asiūklę su tankais šliaužia sovietų kariuomenė, palikdama rėžius pievose, laukuose ir visų pirma žmonėse. Kalvėje remontuojamos sugedusio tanko dalys. Vyrai stebisi kareivių nuovargiu, nepaprastai prastais apdaraais, prastu valgiu. Juodkų, kaip ir kitų kaimo gyventojų, nuotaikos buvo slogios. Tarp politikuojančių vyrų skambėjo frazė: “Vilnius mūsų - Kaunas rūsų”. Gyventi reikėjo toliau.

1940 metais Bajorus palieka brolis Pranas (sukuria šeimą ir persikelia gyventi į Bajorėlius). 1941 metais vasario 17 dieną 31 metų Petras sukuria šeimą, veda 20 metų amžiaus Emilija Kuliešiūtę iš gretimo Naubėnų kaimo. Tuokiasi Salako bažnyčioje. Įsigalint sovietų valdžiai gyvenimas keičiasi iš pagrindų. Vyksta stambių ūkių nacionalizavimas, valstiečiams uždedami mokesčiai, nuolat didinamos pyliavos. Vyksta 1941 metų birželio 14 dienos trėmimai, areštuojami mokytojai ir kiti patriotiškai nusiteikę Lietuvos žmonės. Ačiū Dievui šie žiaurūs įvykiai Bajorų ir Juodkų šeimos nepalietė. Rusų okupacija truko neilgai. 1941 metais birželio 22 dieną Vokietija užpuola sovietų sąjungą. Kaip pasakoja tėtis, žinią apie karo pradžią išgirsta Dukšte. Kartu su žmona Emilija ir Zofija, ir Juozu Kuliešiais viešėjo Širdies atlaiduose, Dūkšto bažnyčioje. Prieš grįždami namo dar pasivaišino ir važiuodami namo išgirdo vokiečių karo lėktuvų riaumojimą. Tikėjosi, kad rusams galas ir vėl kas nors bus naujo. Paaiškėjo, kad vokiečių okupacija nieko gero irgi nedavė. Kaime su kaimynais politikuodamas Petras, naudojo pasklidusią frazę apie valdžias: “Vienas raudonas kaip šėtonas, kitas - rudas kaip šuva”. Pirmųjų karo dienų įvykiai Petro nepaliko nuošalyje. Ankstyvą 1941 metų birželio 23 dienos, pirmadienio rytą sovietų aktyvistas dviračiu atvyko iš Salako į Bajorus ir išdalino šaukimus su arkliais atvykti į Zarasus. Kai kas iš kaimynų spėjo pasislėpti. Šaukimai buvo įteikti Petro dėdei Anuprui Ragauskui, kaimynui Jonui Ragauskui (Selvukėnui), gyvenančiam kalne. Šaukimuose buvo įrašyta - “Neatvykusiems - karo lauko teismas”. Vyrai pasikinkę arklius, prisišienavę dobilų pašarui, ankstų birželio 23 dienos rytą išvažiuoja į Salaką. Salake gauna nurodymą kuo greičiau vykti į Zarasus. Suprato tikslą užduotį, kad arklinio transporto tikslas, vežti partinį-bolševikinį aktyvą iš Zarasų, t. y. trauktis nuo vokiečių. Vyksta per Balinių kaimą link Čigoniškių. Dangų jau raižo vokiški lėktuvai. Vyrai suprato, kad iš kolonos reikia skirstytis. Miške sutinka Tumiškės girininką grįžtantį iš Zarasų. Girininkas papasakoja, ką matė Zarasuose. Zarasai bombarduoti, dega namai, vyksta susišaudymai. Reikėjo greitai spręsti, ką daryti toliau. Petras siūlo suktis atgal ir laikantis dešinės važiuoti link Žagarinės. Dėdė Anupras ir kaimynas Ragauskas nenorėjo paklusti, bet pergalvoję visgi sutiko. Kirsdami vieškelį, matė riedančius kelis sunkvežimius su besitraukiančiais Zarasų aktyvistais, kaip juos vadino raudonieji komsomolcai. Vyrai pusiaudienį pasiekė Žagarinės kaimą, trumpam stabteli pas eigulį ir išklauso žinias iš Kauno per radiją. Išgirsta žinią, kad Kaunas jau vokiečių rankose ir lietuvių aktyvistai formuoja laikiną Lietuvos vyriausybę. Raginama lietuviams laikytis, kelti trispalves. Vyrai galutinai įsitikina nevykimo į Zarasus teisingumu ir pavakare kerta vieškelį Salakas - Dūkštas ir per Tetervinius, Sadžiūnus, aplenkdami rusišką Valintiškių kaimą, vakare pasiekia Bartaškų - Andrijauskų mišką, vadinamą “bala”, atvažiuoja mišku visai netoli Anupro ir nutaria nakvoti. Vienas iš jų grįžta pėsčias į kaimą perduoti žinios saviškiams, kad visi sveiki, gyvi, nepasiekę Zarasų ir apsistoję miške prie pat Bajorų. Miške išbūna porą parų, laukdami naujienų

iš kaimo. Rusai, atsilikę nuo reguliarios kariuomenės, traukiasi padrikai. Kartais kelius nurodo vietiniai Valintiškių, Biržiniškių kaimų rusai, vadinami “maskoliais”. Įsitikinę kad kaime kol kas nėra jokių valdžių, su arkliais ir vežimais grįžta namo.

Bajoruose 1941 metų birželio pabaigoje pasirodo vokiečiai, tačiau padriki raudonarmiečių būriai dar vis traukia į rytus. Salako - Švedriškės partizanai ima aktyviai veikti. Švedriškės būriui vadovauja policijos tarnautojas Kazys Ubonis ir atsargos puskarininkis, mokytojas Justinas Preibys. 1941m, birželio 30 dieną iš Minčios miško link Salako traukiasi 100 atsilikusių raudonarmiečių. Eidami reikalavo maisto, plėšė gyventojus ir juos terorizavo. Žiauriai nužudė Narbutiškių viensėdžio, 60m ūkininką Julijų Bagdoną ir jo 25 metų sunų Vladą. Salako partizanai persekioja besitraukiančią rusų kariuomenę. Ačiū dievui Petras išsigelbėjęs nuo pražūtingos kelionės į Zarasus, prisiklausęs įvairių kalbų apie neramumus pirmosiomis karo dienomis aktyviau šaulių organizacijoje nedalyvauja. Dirba prie namų kalvėje ar ūkyje.

Pasipylė naujos duoklės vokiečiams. Kaime ir apylinkėje darėsi vėl neramu. Salake prasidėjo pogromai prieš žydus. Atėjo laikas suvedinėti sąskaitas su rusų talkininkais, dalyvavusiais 1940-1941 metų trėmimuose. Buvo sušaudyta keliolika Biržiniškių, Kiemonių, Palivarko kaimų aktyvistų. Dauguma iš jų - vietiniai rusai. Žydams kasdien darėsi neramiau. Vieną gražią dieną į Juodkų kaimą atvyko pažystami žydai Šteinai, vadinami, Mikeliais, iš Salako su dviem vežimais prekių. Norėta prekes saugiai paslepti ir galbūt išlaikyti tam tikrą laiką. Žydai tuomet dar nesitikėjo blogiausio. Dėl saugojimo nebuvo sutarta. Kaime ir aplinkui siautėjo baltaraiščiai. Žydai su dviem vežimais pasuko Gudėniškės ir Pratkūnų link. Tai apsaugojo Juodkų šeimą nuo svetimo turto ir buvo laimė nenukentėti 1944 metais grįžus rusams.

Petrui 1941 metų rugpjūtis buvo dar sudėtingesnių išbandymų metas. Vokiečių karinė administracija įteikia mobilizacinį šaukimą atvykti į Salaką. Salake išrikiuojami vyrai, tarnavę Lietuvos kariuomenėje, apginkluojami šautuvais ir vokiečiams vadovaujant lydi stipriausių žydų pulkus link Degučių esantį Vencavų dvarą, prie kelio Degučiai - Baltriškės. Stipriausi vyrai varo jauniausius - stipriausius žydus. Iš paskos žydų vaikai, seneliai, ligonys, pėsti ir vežami vežimais. Tai patys skaudžiausi pasakojimai ir išgyvenimai iš Petro prisiminimų ir pasakojimų. Karinė vokiečių valdžia žydų egzekucijai lietuviams prievartos nedarė. Tą vykdė vokiečiai ir kai kurie lietuviai. Petras, išgyvenęs matytus vaizdus, pėsčias, be svetimų daiktų, paryčiais laimingai grįžta namo į Bajorus. Iš džiaugsmo verkia žmona Emilija ir motina Uršulė. Gyvenimas pamažu vėl lygtai bėga sena vaga. Tačiau žmonės netikri, nusivylę viskuo. Didesni darbai - tolesnis namo rengimas ir tvarto statymas sustoja. Gaudomas jaunimas išvežimui į Vokietiją. Atsiranda samagonas, ko smetoninėje Lietuvoje nebūta. 1942 metų rudenį gimsta dukra Janina. Eina tretieji vokiečių okupacijos metai. Bajorus palieka sesuo Elena. Išteka už Jono Macijausko į Rakėnų kaimą. 1944 pavasarį gimsta sūnus Rimantas - Jurgis. Miškuose ir apylinkėse pasirodo sovietų partizanai. Ateina žinios, kad vokiečiai pralaimėjo karą. Laukiama kas bus toliau. Laukti ilgai nereikėjo. Frontas liepos mėn pradžioje priartėjo iki Rainių, Bajorų, Salako. Juodkų gryčioje įsitaiso vokiečių kareiviai. Išsigandusi ir saugumo sumetimų vedina Juodkų šeima arkliniu vežimu išvažiuoja į Bajorėlius pas dėdę Praną. Bajorėliuose po Prano gryčia buvo akmeninis rūsys, todėl manyta kad galima apsisaugoti bent nuo paprastų kulų. Senelė Uršulė po kelių dienų pirmoji grįžta į Bajorus apsidairyti. Namuose randa vokiečius. Vištos išpjautos, verda ant plytos nenukėlę rinkių. Uršulė bando įrodyti kareiviams kaip virti išvengiant gaisro, tačiau nesusikalba. Praėjus porai savaičių Petras su šeima grįžta iš

Bajorėlių. Randa sveikus namus, ačiū dievui. Sudeginta dalis Rainių kaimo, mūšiai vyko dėl Salako. Juodkų namuose įsirengęs rusų generolo štabas su apkasu po antanine obelimi gale namo. Praėjus savaitei rusų kariuomenė palieka Salako apylinkes judėdama vis tolyn į vakarus. Grįžta rusai, įsigali sovietų valdžia, suaktyvėja komunistinis aktyvas. 1944 metų liepos 26 dieną suimami keli Bajorų kaimo vyrai: Kazys Subačius, Petras Umbrasas, Petras Kazlauskas. Petras nerimauja, vėl ieškomi šauliai. Gelbsti Valintiškių kaimo “maskoliai”. Petras jų tarpe turėjo autoritetą ir kelis net laikė draugais. Nauja valdžia registruoja vyrus, visų pirma tuos, kurie numatomi šaukti į frontą. Šaukiami vyrai nuo 20 iki 40 metų amžiaus. Dauguma vyrų sunaikina smetoninius dokumentus,

užsiaugina barzdas ir ruošiasi registracijai, tačiau tikisi išvengti mobilizacijos. Petras vėl naujų įvykių centre. Karinės medicininės komisijos metu Petras sako gimęs 1902 metais vietoje tikrų 1909 gimimo metų. Tačiau karo medikės apgauti nepavyko. Gydytoja pareikalavo “pokaži zubi” ir užrašė gimimo metus 1909, pažymėdama (goden služit v reguliarnuju armiju). Tai reiškė - mobilizacija neišvengiama.

Prasidėjo nerimo dienos ir naktys. 1944 metų rudenį prasidėjo mobilizacija. Daugelis vyrų nenorėjo eiti į frontą arba į būtiną karo tarnybą. Sklido gandai, kad karas baigsis, rusai grįš namo. Vieni jaunuoliai vyko į Zarasus, t.y į karą, kiti į mišką. Nuolat ieškota Petro pusbrolio Petro Juodkos iš Rainių kaimo, Alfonso Čičelio ir kitų. Niekas nežinojo kur jie dingę ir valdžia įtarė kad jie slapstosi. Petras nenorėjo eiti į karą, per pažįstamus suranda ryšius Zarasuose tarp komisariato darbuotojų. Žadama išduoti tikrus dokumentus su gimimo data 1902m. Pažadai tęsėsi ilgokai. Važiavimai į Zarasus tapo kassavaitiniai. Vežama kumpiai, dešros, samagonas. Atėjo lemiamas momentas - bus dokumentai ar ne. Pagaliau dokumentai išduoti - mobilizacija negresia. Priešingu atveju Petras buvo nusprendęs slapstytis. Jau kūrėsi miško brolių, partizanų, Kaladinsko būrys. Deja Petro laimei slapstytis nereikėjo. Dar kurį laiką karininkas iš Zarasų padaręs dokumentus užvažiudavo į Bajorus kaip svečias. Žinoma vėl norėjo gauti dovanų. 1945 metų birželio 21 dieną minėtas karininkas su keliais sribais iš Salako atvyksta į Pažieviškių kaimą arčiau susipažinti su aplinkybėmis kaip gaudomi besislapstantys žmonės. Matomai būta išdavystės. Daroma krata pas Justiną Valskį, ieškoma gero Petro draugo Povilo Valskio. 1941 m sukilimo dalyvio, 1942-1943 metų buvusio policijos vachmistro. Stribai darydami kratą, už medinės pertvarėlės suranda Povilą. Povilas nieko nelaukdamas atsišauko, ir pats žūdamas nukauna pora sribų. Už aukas stribai areštuoja Povilo tėvą Justiną Valskį, kurį vėliau nukankina.

1945 metais šeimą papildė trečiasis vaikas. Gimsta antroji dukra Angelia. Gyvenimas bėga su naujomis negandomis. Nuo 1946 metų beveik kiekvieną dieną kalvę ir namus aplanko Salako stribai. Vieškeliu vežami arba varomi areštuoti žmonės. Naktimis beldžiasi į langus miško broliai, prisistatantys slapyvardžiu - “savi”. Stribai vykdo kratas ieškodami miškinų, tačiau nevengia rasti kumpių ar dešrų. Nauji okupantai spaudžia didelėmis prievolėmis, nespėjama išvežti pyliavų. Kaime slankioja įvairaus plauko agitatoriai, surašinėtojai, “zaimų” rinkėjai, žmonės nepasitiki vieni kitais. Kalvėje vyrai politikuoja vis tyliau. Sklinda gandai ir vis naujos datos, kad amerikoniai “išvaduos”. Kaime vyksta įvairios agitacijos. Su kareivių ir sribų pagalba vykdomi balsavimai už “liaudies deputatus”. Rinkimai vyksta Bajorų kaimo pradžios mokykloje. Saugo kareiviai. Rinkėjams parduodamas cukrus ir barankės. Rinkimų metu kiauras paras budi ūkininkai su arkliais. Sušalę ir išvargę vežėjai šildosi Juodkų gryčioje.

Atėjo 1948-1949 metai. Trėmimai darosi kaimo žmonių siaubas. Pradžioje vežami

ūkininkai turintys virš 30 hektarų žemės, vėliau pagal sąrašus už miško brolių rėmimą, ištremiami aplinkinių kaimų ūkininkai - Petro kalvystės mokytojas Kazimieras Čižikas, Zėlionkos Čėrniauska, Mazurkų Gasparavičiai, Karanauskai, Čypliai, ištisas Jurgėnų kaimas. Petro šeima ruošiasi blogiausiam - ištrėmimui. Kaupiamos sauso maisto atsargos. Siuvami maišai, kariuomenės nuotraukos slepiamos drobių rietimuose. Ateina pirmieji laiška iš Sibiro. Petro šeima kiek išgalėdama remia tremtinius. Į lagerį siunčia siuntinius giminaičiui Petrui Rūkštelei, kalvystės mokytojui Kazimierui Čižikui iš Trūdų kaimo. Atėjo 1950 metai. Miškuose dar neramu, slapstosi likę partizanai, dažnai prašydami paramos.

Sklinda žinios apie tveriamus Kalchozus. Laukti ilgai netenka. 1950 metų pavasarį Bajorų kaimas, kaip ir kiti kaimai prievarta suvaromi į kalchozą, pavadintą “Ažuolo” vardu. Viskas nacionalizuojama, švelniai tariant atimama žemė, pastatai (kluonas, svirnas, kalvė), arklys, ūkiniai pastatai ir inventoriūs. Petras vis dar netiki, kad tai ilgam, bando kai ką nuslėpti į kūdrą (šėžiolką) įmeta naujas geležines ašis ratams, kelis gabalus šinų skirtų ratų kaustymui. Geležys kūdroje išguli beveik 20 metų ir vėliau tėtis jas panaudoja ratams kaustyti.

Juodkų gryčioje prirūkytoje iki žemės vyksta kolūkio susirinkimai, vis agituoja ir mokoma buvusius ūkininkus kaip ūkininkauti. Petras kalviauja jau kolūkiui. Privežama krūvos sulaužytų ratų, taisomi plūgai, drapakai ir akėčios. Pirmas kolektyvinis darbas ir visų pirma betvarkė. Už darbą nieks nieko nemoka, rašo tik darbadienius. Po metų darbo užmokestis - nulinis. T.y 60-150 gr grūdų už darbadienį. 1951 metais gimsta trečioji dukra Onutė. Kolūkis ūkį susmukdo iki nulio. Kolūkis stambinamas jungiant Bajorus, Naubėnus, Laučiūniškę, Serapiniškę, Biržiniškę, Rainius, sugalvojamas naujas kolūkio pavadinimas “Raudonasis partizanas”. Ateina pavasaris, po žiemos nugaišta pusė arklių, nėra kuo arti

Petras prie savo sodybos Bajoruose, 1968m.

laukų. 60 arų sodybinius sklypelius apdirbti darosi sunku. Sunku darosi išmaitinti vis gausėjančią šeimą. Ne kartą vykstama į Daugpilį pirkti duonos. Salako čekistai siautėja. Areštuojami nauji žmonės už pagalbą miškiniams. Suimami kaimynai, Antanas Čičelis, Stasys Čičelis, Antanas Pipiras. Sudaroma byla už grūdų surinkimą ir pristatymą miškiniams į Laukstenių kaimą. Dievas šį kartą gelbsti Petrą nuo ilgesnio arešto. Petrui buvo pavesta išdalinti miško brolių korteles dėl paramos grūdais. Su kitais kaimo vyrais Petras dukart tardomas Lukiškių kalejime, Vilniuje. Tardė ir į akistatas statė KGB tardytojas žydas Lenskis. Antanas Pipiras tardyme imasi visą kaltę sau ir neišduoda vyrų, prisidėjusių prie grūdų surinkimo. Įvyksta teismas, A.Pipiras ir A.Čičelis nuteisiami 25 metams kalėjimo. Į kaimą vyrai grįžta iš kalėjimo jau po Stalino mirties 1955 metais.

1953 metais šeimoje gimsta antras sūnus Petras. 1954 miršta Uršulė Juodkienė, Petro motina. 1955 metais gimsta ketvirtoji dukra Elena. Šeimai darosi sunku prasimaitinti. Vyresni vaikai lanko mokyklas. Iš kalvės pajamos menkos. Ieškoma būdų kaip pasididinti pajamas. Švogeris Kazimieras Kuliešius įsteigia parduotuvę, išnuomodamas iš Juodkų patalpas. Užimami beveik visi namai. Nuolat pilna, žmonių pulkai ne tik kalvėje, bet ir gryčioje. Parduotuvė Juodkų namuose funkcionuoja iki 1960 metų. Paaugę vaikai talkina tėvams, vasarą dirba įvairius darbus, Bajorų pieninėje gamina kazeiną, ravi daržus, liubia kiaules, lupa karklų žieves, uogauja. Kolūkis vėl stambinamas ir sujungiamas su Zelionka, Ažėnais, pasivadina “Spartuolio” vardu. Sujungimas neilgas, greitai kolūkiai išsiskiria ir jau mažesnis kolūkis pasivadina “Pirmūno” vardu. Kolūkiai šiek tiek atsigauna. Pradedama daugiau mokėti tik ferminiam. Nevertinamas lauko darbininkų darbas, tuo pačiu ir kalvio. Petras šalia kalvio darbo skiriamas prižiūrėtoju prie kūlimo, taip pat Naubėnų kaime kolūkio bulvių sandelininku. 1959 meta kalvystę ir toliau dirba brigadoje įvairius darbus. Veža javus, pjauna dalgiu ir grėblinė kertamąja. 1961 metais gimsta penktoji dukra Regina. Mirus kalviui Petrui Bartaškai iš Pažieviškių kaimo Petras vėl grįžta į kalvę 1964 metais. Kalviauja Bajorų kalvėje iki 1966 metų, kol Serapiniškėje pastatoma nauja kolūkio kalvė. Naujoje kalvėje salygos geresnės, bet geležies šildymui degina akmens anglis prie prastos ventiliacijos.

1970 metais išeina į pensiją. Tvarkosi prie namų, pora metų prižiūri kolūkio veislinį žirgą, važinėja iš Jono Dieninio gauta ir suremontuota brička, vadinama “Lineika”. Vaikai išvyksta mokytis, daugelis pradeda dirbti. Trys dukros išteka. Petras džiaugiasi vaikais ir žentais, susilaukia anūkų. Namuose lieka tik jauniausioji dukra Regina. Savo kalvėje dirba tik sau ir artimiesiems kaimynams. Atrodė tik gyvenk ir džiaukis. Tačiau 1974 metų pavasarį suserga ir po trumpų vizitų pas daktarus Salake ir Vilniuje 1974 metų rugsėjo 09 dieną miršta nuo plaučių vėžio ligos palikdamas našle žmoną Emiliją su 13 metų dukra Regina. Vyresni vaikai jau gyveno atskirai, mokėsi ir dirbo. Taip baigėsi 7 vaikų tėvo, vyro Petro Juodkos trumpas gyvenimas, kurį trumpai bandžiau prisiminti.

Gyvenimo aprašymą sudarė Petro Juodkos vyresnysis sūnus Rimantas Jurgis Juodka. 2011m Bajorai - Vilnius

Pastaba:

Gyvenimo aprašymas parengtas tėvelio Petro Juodkos pasakojimais ir atsiminimais bei sūnaus Rimanto Jurgio prisiminimais bei girdėtomis istorijomis iš Bajorų kaimo žmonių

TRUMPA PETRO JUODKOS BAJORŲ KALVĖS ISTORIJA

Lietuvos istoriniai šaltiniai rodo, kad jau XIII - XIV amžiais stambesnėse to meto gyvenvietėse dirbo kalviai. Kasinėjimų metu iš įvairių vietų surinkta nemaža kalvių gaminių: peilių, ylių, skiltuvų, pasagų, sagčių, kablių, vinių, kilpučių, žirklių, kirvių, strėlių, raktų, strėlių antgalių ir kt. Be šių plačiai naudojamų geležinių dirbinių, nukaltų įgudusių kalvių rasta geležinių daiktų, kurie turėjo būti gaminami kalvių-specialistų. Tai pentinai, kartais pasidabruoti, cilindrinės ir keturkampės spynos. Senelio Justino Juodkos iniciatyva sūnus Petras Juodka po tarnybos Lietuvos kariuomenėje, 1933-1934 metais mokosi kalvystės pas Kazimierą Čižiką Trūdų kaime už dviejų kilometrų nuo Bajorų. 1935 metais Kauno karo veterinarijos inspekcijos, 10-oje kalvėje. Mokosi ir baigia 2 mėnesių arklių kaustymo kursų. 1935 metais perka medinį, sukirstą kalvės pastatą ir pastato kalvę dešinėje kelio pusėje “Salakas - Akriemiai”. Kalvės statyboje talkina brolis Pranas. Pirmuosius kalvei skirtus įrankius: priekalą, gręžimo stakles, spaustuvus laikinai skolina buvęs Petro kalvystės mokytojas Kazimieras Čižikas. Vėliau skolinta įranga gražinama arba nuperkama. 1937 metais Bajorų kaimas išskirstomas į viensėdijas, pravedamas vieškelis. Kalvė atsiduria Nikodemo Grūslio žemėje. Praėjus porai metų kalvė perkeliama į kairę vieškelio “Salakas - Akriemiai” pusę, kur ir dabar stovi. 1950 metais sukūrus kolchozus kalvė nacionalizuojama su visa įranga. 1968 metais kolūkiui pasistačius kalvę Serapiniškėse, kalvė iš kolūkio atperkama ir vėl tampa Petro Juodkos nuosavybe.

KALVĖJE ATLIEKAMI DARBAI:

- Žagrių, plūgų, kultivatorių (drapakų), akėčių gaminimas ir remontas;
- Darbinių ratų, korų, vežėčių, rogių kaustymas;
- Važelių, bričkų kaustymas;
- Durų apkaustų, sklendžių, vyrių gamyba gyvenamiems ir ūkiniams pastatams;
- Arklių kaustymas panaudojant ir pritaikant pirktines pasagas ir uknolius, arba pasigaminant pasagas ir kaustymo vinis vietoje;
- Smulkūs virinimo ir litavimo darbai;
- Kirvių gamyba, jų perdirbimas, grūdinimas, galandimas ir kt;
- Specialūs varžtai, kabliai, sąramos statyboms;
- Arklinių grėblių, pjaunamųjų smulkus remontas ir jų atskirų dalių gamyba;
- Traktorinių plūgų tiesinimas ir galandimas;
- Smulkūs buities įrankiai: šakės puodams, čepelnikai, bulvių ir žolės smulkinimo įrankiai;
- Smulkių kalvėje naudojamų įrankių gamyba: sriegpjūviai ir jų laikikliai, kirtikliai, specialūs Plaktukai.

Trumpą kalvės istoriją parengė kalvio Petro Juodkos sūnus Rimantas 2011 m. Bajorai

